

סימן לד - תפילין דרש"י ור"ת (ראב"ד ושימושא רבא)

סדר הנחת פרשיות התפילין ומקום כתיבתן

1. תלמוד בבלי מסכת מנחות דף לד ע"ב - לה ע"א

ת"ר: כיצד סדרן? קדש לי והי' כי יביאך מימין, שמע והי' אם שמוע משמאל. והתניא איפכא! אמר אב"י, ל"ק: כאן מימינו של קורא, כאן מימינו של מניח, והקורא קורא כסדרן. **אמר רב חננאל אמר רב: החליף פרשיותיה - פסולות.** אמר אב"י: לא אמרן (דף לה.) אלא גוייתא לבריייתא ובריייתא לגוייתא, אבל גוייתא לגוייתא ובריייתא לבריייתא לית לן בה. א"ל רבא: מאי שנא גוייתא לבריייתא ובריייתא לגוייתא דלא? דהך דבעי למיחזי אורא לא קא חזיין, והא דלא קא בעי למיחזי אורא קא חזיין, ברייתא לבריייתא וגוייתא לגוייתא נמי, הך דבעיא למיחזי אורא דימין קא חזיא אורא דשמאל, ודשמאל קא חזיא אורא דימין! אלא ל"ש.

2. רש"י מסכת מנחות דף לד עמוד ב

והקורא קורא כסדרן - כסדר שהן כתובין בתורה מוקדם מוקדם ומאוחר מאוחר הילכך הא דקתני לעיל קדש והיה כי יביאך מימין מימינו של קורא קאמר דהשתא כשהוא קורא כדרכו מימינו לשמאלו ונמצא קוראן כסדרן והא דתנא איפכא דמשמע קדש והיה כי יביאך משמאל אמניח קאמר דהוא ימין של קורא.

3. רמב"ם הלכות תפילין ומזוזה וספר תורה פרק ג הלכה ה

כיצד סדר הפרשיות, בתפלה של ראש מכניס פרשה אחרונה שהיא והיה אם שמע בבית ראשון שהוא על ימין המניח, ושמע סמוכה לה, והיה כי יבאך בבית שלישי סמוכה לשמע, וקדש לי בבית רביעי שהוא לשמאל המניח תפילין כדי שיהא הקורא שלפניו כנגד פני המניח קורא על הסדר הזה כגון זה, ואם החליף סדר זה פסולות.

4. שו"ת הרמב"ם סימן רפט (לחכמי לונל)

...ואמרו לי חכמים נאמנים שפתחו תפילין של הגאון רבינו הא"י זצ"ל ומצאו שהן כתובין על הסדר שאמרתי בחבור ורבי משה הדרעי ככם עשה וכשבא מארץ המערב לארץ ישראל היו תפילין שלו כמו אנשי מקומכם וכשהראוהו דברי הגאונים הקדמונים והראיות שלהן השליך תפיליו ועשה על הסדר שאמרנו. והראיה הברורה בדבר זה נאמר בפרק הקומץ קורא על סדר התורה קדש לי והיה כי יביאך שמע והיה אם שמוע. ונוסח זה לא היה בספרים שלנו בארץ מערב אבל הנה מצאתי כל הנסחאות הישנות וכך כתוב בהן ומעשה רב שבני ארץ ישראל כולן זהירין במצוה זו כסדר התורה כתבו איש מאיש ולדברי הכל תפילין של יד וסדר פרשיותיה על סדר התורה ודין הוא שתהיה כתיבת שתיהן שוה שהרי לדברי רבי יוסי תולה ליד על ראש ומניחה על ידו ש"מ סדר אחד לשתיהן.

5. תוספות מסכת מנחות דף לד עמוד ב ד"ה 'והקורא קורא כסדרן'

...וקשה לר"ת דאמאי פלגינהו שקורא שתיהן הראשונות מימין וכל האחרונות משמאל היה לו לומר ראשונה מימין וכל אחרות משמאל או איפכא... **ומפרש ר"ת, קדש והיה כי יביאך מימין של קורא, ומשמאל של קורא הוי שמע מבחוץ ואחריה והיה אם שמוע מבפנים.** וניחא השתא מה שחלקו. **וכן פירש רבינו חננאל** בסנהדרין (דף פט.) כל בית החיצון שאינו רואה את האויר פסול כגון קדש ושמע. **וכן רב האי גאון והיה מניח סימן היות להדדי פי'** והיה כי יביאך והיה אם שמוע פנימיות זו אצל זו. **וכן בתשובת הגאונים שכתב ה"ר יוסף טוב עלם...** ובמכילתא משמע כפירוש הקונטרס... **ובשימושא רבא תיקון התפילין משמע כפירוש הקונטרס** וז"ל ומשוי פרשתא דקדש מימין בביתא קמא ופרשתא דבסמוך ליה בביתא תניינא והיה כי יביאך ופרשתא דשמע בשלישית ופרשה דוהיה אם שמוע ברביעית, מ"ר.

6. ספר הלכות גדולות סימן כה - הלכות תפילין עמוד רסט

תנו רבנן (מנחות לד ב) כיצד סידורן קדש לי כל בכור והיה כי יביאך מימין הקורא, שהוא שמאל המניח, שמע והיה אם שמע משמאל הקורא שהוא ימין המניח. אמר רב חננאל אמר רב החליף פרשיותיה פסולה.

7. הלכות קטנות לרא"ש (מנחות) הלכות תפילין שמושא רבא

ויכתוב הני ד' פרשיות דאמור רבנן בקלפא ומהדר ליה סופא (סופא) לאפה ומשוי פרשתא דקדש **לימיניה** בביתא קמא ופרשתא דסמך ליה והיה כי יביאך בביתא תנינא ופרשתא דשמע בביתא תליתא ופרשתא והיה אם שמוע בביתא רביעיתא.

8. ספר העיטור שער א - הלכות תפילין דף נז טור ג

ובשמושא עתיקא דילן דאתמר משמיה דאב"י ורבא הכין כתוב לכתוב הני ד' פרשיות בקלפי ומהדרא אפי' לאפי' ומשוי פרשתא קדש **לימינו** בביתא קמא ופרשתא דסמך ליה והיה כי יביאך בביתא תנינא ופרשתא דשמע בביתא תליתא ופרשתא והיה אם שמוע ברביעיתא.

9. שו"ת הרמ"ע מפאנו סימן קז

אבל בשמושא רבא דתפילין נקטי ליה כותיה בחדא ופליג עליה בחדא וגרס התם האי מאן דבעי למעבד תפילין וכו' משוי פרשתא דקדש לימיניה וכו' דהיינו ימין הכותב היינו ימין המניח, ופשיטא להו התם שסדר הפרשיות בבתיים כסדרן בתורה דהויא לה והיה אם שמע

לשמאל המניח. והדין שמושא רבא משמייהו דגאונים אתמר שדבריהם דברי קבלה עלייהו כתיב טובה חכמה עם נחלה כי המה ירשו את מורשיהם של רבנן סבוראי והרבה קונדרסין הגיעו אליהם ממהדורא קמא דרב אשי דאית בהו גלויי מלתא למאי דלא אתבריר בגמרא דילן להדיא. אמת שהר"י אל ברצלוני נסתפק על קצת דבריו כמו שהגיה עליהם מיהו הא בכמה הלכא גברא גברא סמכין עליה ומבעי לן למיחש ליה.

10. ראב"ד על הרמב"ם הלכות תפילין ומזוזה וספר תורה פרק ג הלכה ה

+/השגת הראב"ד/ כיצד סדור הפרשיות כו' עד אם החליף סדור זה פסולות. כתב הראב"ד ז"ל /א"א/ רבינו האי ז"ל אינו אומר כן אלא היות באמצע קדש מימין המניח והיה כי יבאך סמוך לה שמע משמאלו והיה אם שמע סמוך לה באמצע והוא בהיפך לקורא שכנגדו והקורא קורא כסדרן על שמע והיה אם שמע נאמר שהוא כסדר הקורא בתורה מימין לשמאל... עכ"ל. +

11. שו"ת יביע אומר חלק א - אורח חיים סימן ג ד"ה (א) הנה

הנה המחלוקת המיוחסת לרש"י ור"ת, היא באמת מחלוקת קדומה מימי חכמי התלמוד, בין המכילתא להירושלמי. דלהמכילתא (ס"פ בא) סדר הפרשיות כרש"י, קדש, והיה כי יביאך, שמע, והיה אם שמע. אולם בירושלמי קדשים (שנאבד מאתנו, וכנודע היה בידי הראשונים) מבואר דהיות באמצע, כד' ר"ת. וכמו שהעיד בגדלו הראב"ד בפ' ספר יצירה שהוא עצמו ראה בתלמוד ירושלמי מסדר קדשים, דהיות באמצע. והביאו מרן החיד"א בשם הגדולים (מע' ספרים, ע' ירושלמי). וכל שכן הוא בתיקוני הזהר (דף ט): ובגין דא אוקמוה מארי דתלמודא ירושלמי היות באמצע ע"ש... וע"ע להגאון מהר"ש קלוגר בשו"ת ובחרת בחיים (בס' י') שהביא דברי התיקונים, והוכיח מזה שכבר היתה פלוגתא זו בזמן רשב"י. ע"ש.

12. בית יוסף אורח חיים סימן לד

ומה שכתב רבינו ומיהו גם לר"ת צריך לכתבן כסדר שהן כתובות בתורה וכו'. כן כתבו התוספות (שם) והרא"ש (שם) והמרדכי (שם) וכן כתוב בסמ"ג (עשין כב קד ע"ד) והתרומה (ס' רז).

אבל סמ"ק (ס' קנג) כתב ומיהו בשל יד לא נחלקו ובהגהה (אות ז) תמה עליו (ומשדכתא) [ומפרש] ר"ל דאין קפידא בדיעבד דהא דתניא (מנחות לד): החליף פרשיותיה פסולה על של ראש קאי כדמשמע בגמרא ע"כ **ואין כן דעת הפוסקים אלא בין בשל יד בין בשל ראש אם כתב שלא כסדר שכתובות בתורה פסולים** וכבר כתבתי בזה בסימן ל"ב (לה. ד"ה כתב בהגהת סמ"ק).

13. בית יוסף אורח חיים סימן לד

וכתב סמ"ג והמרדכי ששלחו כתב מארץ ישראל שנפלה בימה שעל קבר יחזקאל ומצאו שם תפילין ישנים מאד כסדר הרמב"ם ורש"י והרשב"א בתשובה האריך בדבר זה ודחה דברי ר"ת והעמיד דברי רש"י והרמב"ם ובסוף התשובה כתב סוף דבר דעתי נוטה כרש"י והרמב"ם ועליהם אנו סומכים ועושים מעשה וכן היו נוהגים ה"ר יונה והרמב"ן ועושין מעשה בעצמן עכ"ל ותשובה זו תמצא בתשובות להרמב"ן ס' רל"ד.

14. תיקוני זוהר הקדמה דף ט עמוד ב

...ארבע פרשיין י' קדש לי ודא חכמה ה' והיה כי יביאך ודא בינה ואינון לימינא ושמאלא דאינון חסד גבורה ו' שמע ישראל תפארת כליל שית תיבין דיחודא ה' והיה אם שמע מלכות שכינתא תתאה... ואית דאמר הויו"ת באמצע כגוונא דא יהה"ו י' קדש לי ה' ה' והיה כי יביאך והיה אם שמע ו' שמע ישראל...

15. זוהר חדש - תיקונים כרך ב דף סט עמוד ב

...ובגין דלא בקיאיין אלן דדרא בתראה שויין תרי זוגין דתפילין מספיקא דלא ידעין ברזא דא [דתרוייהו אצטריכון].

16. שו"ת מן השמים סימן ג

ועוד שאלתי על סדר פרשיות שבתפילין וכך היתה שאלתי: אנה המלך הגדול הגבור והנורא חכם הרזים מגלה נסתרות מגיד נעלמות שומר הברית והחסד, הגדל נא חסדך עמנו היום וצוה למלאכך הקדושים להודיעני את אשר נסתפקנו בסדר פרשיות של תפילין. כי יש מהחכמים האומרים היות באמצע ואם החליף פסולות, ויש מחכמים האומרים היות כסדרן ואם החליף פסולות ועתה מלך מלכים צוה למלאכך הקדושים להודיעני הלכה כדברי מי, ודברי מי אתה מחבב.

והשיבו: אלו ואלו דברי אלהים חיים, וכמחלוקת למטה כך מחלוקת למעלה. הקדוש ברוך הוא אומר היות באמצע וכל פמליא של מעלה אומרים היות כסדרן. והוא אשר דיבר ה' בקרובי אקדש ועל פני כל העם אכבד, וזה כבודו בהיות פרשת מלכות שמים תחילה.

17. שולחן ערוך אורח חיים הלכות תפילין סימן לד סעיף א

סדר הנחתן בבית: לרש"י והרמב"ם קדש (שמות יג, א - י) משמאל המניח בבית החיצון, ואחריו כי יביאך (שמות יג, יא - יז) בבית שני, ושמע (דברים ו, ד - ט) בבית השלישי והיה אם שמע (דברים יא, יג - כא) בבית הרביעי שהוא בית החיצון לימינו, ולר"ת בבית השלישי והיה אם שמע ובבית הרביעי שהוא החיצון שמע, **ומנהג העולם כרש"י והרמב"ם**.

18. משנה ברורה על שולחן ערוך אורח חיים הלכות תפילין סימן לד ס"ק א

דע דלכו"ע אם החליף איזה פרשה שנתנה שלא בביתה המיוחד לה פסולין אף דיש ד' פרשיות בד' בתים וכ"ש אם נתן שתי פרשיות בבית אחד.

19. משנה ברורה על שולחן ערוך אורח חיים הלכות תפילין סימן לד ס"ק ד כרש"י והרמב"ם - וכתב בב"י ושאר אחרונים דכן עיקר וכן הסכים הגר"א בביאורו.

20. מאמר פתיל תכלת - האדמו"ר מרדזין

וכבר ביארנו במקום אחד בענין תפילין של רש"י ושל ר"ת דלכאורה הדבר ממנהיג ארץ שייך פלוגתא בדבר שהיה נוהג וכל יום מיומם מרפ"ה עד ימיהם וביארנו כי באמת שתי הדעות מבוחרים עוד בזה"ק ולהיות שאלו ואלו דברי אלהים חיים ושניהם יש להם מקום לזאת כל זמן שלא באו לקבוע הלכה לדורות לכל ישראל באמת היה רשות ביד כל ב"ד לנהוג כפי חזקת דעתו וכמה היו נוהגים בתפילין של רש"י וכמה היו נוהגים בתפילין של ר"ת ולא היה קפידא בזה ורק שאח"כ בימי רש"י ור"ת ז"ל באו לקבוע הלכה כאחד מהדעות, וכן כתבאר אללנו כמה פלוגות שש"ס כמחלוקת לסמוך ושלח לסמוך שהי' הפלוגתא מעת שבו לא לקבוע ההלכה דוקא כך או כך אבל גם מקמי הכי היו שתי הדעות בישראל אלא שלא הקפידו בזה יש שהיו נוהגים כך ויש שהיו נוהגים כך.

21. ערוך השולחן אורח חיים סימן לד

סעיף ו: אל יפלא בעיניך דכיון שתפילין של רש"י פסול לר"ת ושל ר"ת פסול לרש"י וא"כ איך אפשר שגאוני עולם וחסידים הדורות וכלל ישראל בכמה זמנים לא יקיימו מצות תפילין וברכתן היתה לבטלה ח"ו ולכן אף שבחבורים מן דינים והלכות אינו ראוי לכתוב דברים הנאמרים בלחישא והנסתרות לה' אלהינו ובפרט שבעונותינו אין אתנו שום ידיעה מזה מ"מ כדי שלא יפלא בעיניך נבאר מעט מהרבה כפי הבנתנו בס"ד.

סעיף ז: דע דבעל מגדול עוז... כתב בענין זה [תפילין פ"ג הל' ה'] ז"ל... והיודע סוד וכו' ישכיל שיש לכל הדיעות שורש וענף ואלו ואלו דא"ח וכו' וכבר העיר עלינו רוח ממרום ומצאנו מדרש נסתר ונעלם והוכרחנו לשנות מה שהורגלנו והחזקנו בכסדרן וכן נהגו רבותינו האחרונים וכו' עכ"ל כלומר שמתחלה עשו כר"ת ואחרי שמצאו המדרש הנעלם הוכרחו לשנות ולהניח כסדרן כדעת רש"י והרמב"ם ז"ל.

סעיף ח: ולענ"ד המדרש הנעלם הזה הוא בזוהר פנחס [דף רנ"ח]. דהנה בזוהר סוף בא אומר מפורש פרשה קדמא קדש וכו' תניינא והיה כי יביאך וכו' פרשה תליתא שמע וכו' ובגין כך שמע סמוך לוהיה וכו' פרשה רביעא רזא דדינא קשיא השמרו לכם וכו' עכ"ל. הרי מפורש כרש"י. וראיתי מי שדחה זה לאמר דכוונתו על הכתיבה אבל באמת אינו כן כדמוכח מכל הענין שם דאהנחא קאי. והאמת כן הוא וע"פ הזוהר דפנחס יתבאר הדברים.

סעיף ט: ז"ל הזוהר שם, תפילין דיליה כסדר הוי' דאיהו קדש לי והיה כי יביאך שמע והיה אם שמע. אבל בעלמא דאתי הויות באמצע דאינון ה' ה' וכו' עכ"ל, והאריך בזה ע"ש.

ולענ"ד בביאורו דהנה בספ"ג דפסחים אמרו חז"ל שלעתיד לבא יאמרו שם הוי' ככתיבתו וזהו דכתיב ביום ההוא יהיה ה' אחד ושמו אחד מפני שאז יהיה ביטול היצה"ר כדכתיב לא ירעו ולא ישחיתו וממילא שגם הצרות יכלו כידוע ולכן עתה והיה אם שמע האחרונה דבה כתיב השמרו לכם פן יפתה לבבכם וגו' ואבדתם מהרה וגו' משא"כ לעתיד לבא תהיה שמע האחרונה שבה כתיב אך אהבת ה' ואין בה עונש. וזהו שאומר הזוהר בפ' בא [שמות דף מ"ג]: פרשה רביעא רזא דדינא קשיא כמבואר למבין ובפנחס [במדבר, רעיא מהימנא רנ"ח] אומר דלעתיד לבא הויות להדדי כלומר ששני והיה סמוכים זל"ז משום דבאותיות והיה יש כל שם הוי' ולעתיד לבא יהיו זה אצל זה דאינון ה' ה' כלומר הוי' הוי' דכמו שנכתב כך נקרא ורמז יש לזה בהשינ"ן דקדש ושמע שהם אצל השינ"ן דשל ראש ויש בהם ביחד י"ג ראשים כמנין אחד כדכתיב ביום ההוא יהיה ה' אחד ושמו אחד. ונמצא דלפ"ז שניהם אמת לפי כוונת התורה, אלא דבזמנה"ז יותר נכון כרש"י מפני הטעמים שאמרנו. ולכן אמרה הברייתא שמע והיה שמע משמאל דעכשיו יתפרש מקודם שמע ואח"כ והיה אם שמע, ולעתיד לבא יתפרש שמע והיה אם שמע משמאל יהיה שמע ואח"כ והיה אם שמע והיינו דשמע יהיה בסוף והויות באמצע.

22. שיעורי הגר"ד תפילין סת"ם ציצית סימן א עמ' כב-כד - ביאור הגר"ד סולובייצ'יק למחלוקת רש"י ור"ת

לאמיתו של דבר, כל הפרשיות שבתפילין עוסקות בקבלת עול מלכות שמים. על כן קבע רש"י שכל ארבע הפרשיות שייכות לסדר אחד. לשיטת רבנו תם, נראה להסביר ששני סדרי הפרשיות מכוונים כלפי שני אופנים שונים של קבלת עול מלכות שמים. לצד קבלת עול מלכות שמים שכל אחד ואחד חייב בה, ישנה קבלת עול מלכות שמים מיוחדת עקב יציאת מצרים, כמו שכתוב: אָנֹכִי יְקַוֶּה אֶ-לֹהִים אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לְהוֹצִיאֵם לְכֶם לְאֶ-לֹהִים לְכֶם לְאֶ-לֹהִים (במדבר טו, מא). סדר הפרשיות של שמות עוסק בקבלה זו. בפרשת "קדש" נאמר "וְהָיָה לְךָ לְאוֹת עַל-יָדְךָ וְלְזִכְרוֹן בֵּין עֵינֶיךָ לְמַעַן תִּהְיֶה תּוֹרַת יְקֻנָּה בְּפִי כִי בִיָּד חֲזָקָה הוֹצֵאתִי יְקֻנָּה מִמִּצְרַיִם" (שמות יג, ט). ובפרשת "והיה כי יביאך" כתוב "וְהָיָה לְאוֹת עַל-יָדְךָ וְלְטוֹטְפֹתַי בֵּין עֵינֶיךָ כִּי בְחֻזְקִי יָד הוֹצֵאתִי יְקֻנָּה מִמִּצְרַיִם" (שמות יג, טז). אך הפרשיות שבספר דברים, שגם עוסקות בקבלת עול מלכות שמים, אינן מזכירות את יציאת מצרים, אלא את ייחוד ה' וקבלת עול מצוותיו.

והנה, קבלת עול מלכות שמים הבאה בעקבות יציאת מצרים מכוונת כלפי חוץ, שהרי אנו מצויים לפרסם את סיפור יציאת מצרים ולמוסרו לאחרים. אם כן, מסתבר שסדר הפרשיות שבשמות... הוא האות לאחרים שבתפילין של ראש, המוזכרת בברייתא: "וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך ויראו ממך. תניא, ר"א הגדול אומר: אלו תפילין שבראש" (מנחות לה, ב), ומובן שסדר זה מתחיל דווקא מימין הקורא. אך פרשיות "שמע" ו"והיה אם שמוע", העוסקות בייחוד ה' ובקבלת עול מצוות, דהיינו עבודת ה' המוטלת על המניח עצמו בבחינת יחיד, הן אות לך ולא לאחרים, ולכן מתחילות מימין המניח...

כל זה לפי שיטת רבנו תם. אך לפי רש"י, כל ארבע הפרשיות של תפילין של ראש הן סדר אחד של קבלת עול מלכות שמים, וכולן מצטרפות לאות לאחרים. לכן הסדר כולו מתחיל מימין הקורא. ואולי לפי רש"י, האות לך מתקיימת רק בתפילין של יד, כמו שלמדנו בענין תפילין של יד: "הרי הוא אומר: והיה לך לאות, לך לאות - ולא לאחרים לאות" (מנחות לז, ב)...

על פי זה, אפשר לומר שאף הסמ"ק... הכריע שדינו של רבנו תם אינו שייך כלל בנוגע לתפילין של יד, משום שאין בהם אות לאחרים...

המנהג לחוש לשיטת ר"ת

1. הלכות קטנות לרא"ש (מנחות) הלכות תפילין סימן ה

ולפי שנחלקו בדבר זה גאוני עולם ותפילין של אלו פסולין לאלו ואמרו חכמים מקום יש בראש להניח שם ב' תפילין וכן בזרוע, **ירא שמים יצא ידי שניהם ויעשה שני זוגי תפילין ויניח שניהם**. ויכוין בשעת הנחתן באותן שהן כתובין כתקנן בהן אני יוצא ידי חובתי ושאר הן כרצועה בעלמא. ואין כאן בל תוסיף אלא בעושה ה' בתים. **ולא יניח שני הזוגין בכיס אחד**. דאחד מן הזוגין חול הוה ואסור לתת בכיס של תפילין. אלא יעשה שני כיסין וסימן לכל כיס וכיס שלא יחליפם.

2. בית יוסף אורח חיים סימן לד

ומ"ש רבינו בשם הרא"ש לעשות שני זוגות תפילין. כן כתוב בסמ"ג וסמ"ק והתרומה. וכתוב עוד בסמ"ג והתרומה שאם אינו יודע לכוין המקום ולהניח שניהם יחד יניח כדברי האחד של יד ושל ראש ויסלקם מיד ויניח האחרים על סמך ברכה ראשונה...

3. שו"ת מהרי"ל סימן קלז אות ו

ושני זוגי תפילין לא חזינן רבנן קשישי רבותינו ז"ל דעבדי הכי, וגופא אזיל בתר רישא וסמכינן על מה שכתב הסמ"ג ההוא דקבר יחזקאל. ועוד יותר שמועות שמעתי כה"ג, גם ר"ת עשה שאילת חלום על ככה וכמדומה **הואיל ולא נהוג מחזי כיוהרא ואין ליטול את השם אלא מי שמוחזק ומפורסם בחסידות** מה שלא היו כל אותן שראיתים נוהגין כן.

והנוהגין כן טוב להניח בבת אחת כי מקום יש בראש ובזרוע להניח ב' תפילין. ואם על כל פנים לא יוכל להניחם בבת אחת נראה לברך על של רש"י הואיל ונהגינן כוותיה, ושל ר"ת אינם אלא לצאת ידי כולם... ונראה דשל רש"י יהא עליו בשעת ק"ש ותפלה כיון דנהוג עלמא כרש"י לא יפרשו מן הציבור לעשות אגודות. ואחר תפלה יניח של רבינו תם. ואם ידאג שלא יהא כמעיד עדות שקר בעצמו יקרא בהן שמע והיה אם שמוע.

4. שולחן ערוך אורח חיים הלכות תפילין סימן לד סעיפים ב-ג

ירא שמים יצא ידי שניהם, ויעשה שתי זוגות תפילין ויניח שניהם, ויכוין בהנחתם באותם שהם אליבא דהלכתא אני יוצא ידי חובתי, והשאר הם כרצועות בעלמא, כי מקום יש בראש להניח שתי תפילין. וכן בזרוע. ואם אינו יודע לכוין המקום ולהניח שניהם יחד, יניח כדברי האחד של יד ושל ראש, (ויסלקם מיד), ויניח האחרים על סמך ברכה הראשונה. (וי"א שאם) לא יוכל להניח בבת אחת, יניח של רש"י ויברך עליהם והיו עליו בשעת ק"ש ותפלה ואחר התפלה יניח של ר"ת בלא ברכה ויקרא בהם שמע (דברים ו, ד - ט) והיה אם שמוע (דברים יא, יג - כא).

(סעיף ג) לא יעשה כן אלא מי שמוחזק ומפורסם בחסידות.

5. ברכי יוסף אורח חיים סימן לד

א. דין ג. לא יעשה כן אלא מי שמוחזק וכו'... ובמקומותינו רוב תופשי התורה וקצת בעלי בתים מניחין שתי זוגות ולא מיחזי כיוהרא.

6. ברכי יוסף אורח חיים סימן לד

ב. נהגו ללבוש תפילין דר"ת במנחה עפ"י כתבי מהרח"ו זצ"ל. ויש ממקובלי דורנו מהנדזין בדבר, כי לפי סודן לא יתכנו תפילין דר"ת לבד, אמנם מאחר דבפירושא אתמר (שה"כ י ע"ד נב ע"א) שכך נהג האר"י זצ"ל קודם שעשה התפילין משמושה רבא, וכך נהג מהרח"ו, ודאי נמוקם עמם ואנחנו לא נדע.

7. שער הכוונות - דרושי תפילין דרוש ו' - בענין תפילין דר"ת

דע כי מורי ז"ל בתחילה היה מניח תפילין דרש"י ור"ת ביחד ומתפלל בהם תפילתו בשחרית, כמו שנזכר בפרק הקומץ כי מקום יש בראש להניח בו ב' זוגות. ובמנחה לא היה מניח אלא תפילין דר"ת. ואח"כ עשה זוג תפילין דרש"י כסברת" שמושא רבא "שהם

אצבעיים על אצבעיים וחריצין שקועין עד מקום המעברתא באופן שיהיה כל בית ובית חלוק ומפורד מחבירו. ובעת התפירה היו חוטי הגידים מפסיקים ועוברים בתוך החריצים ממש מצד זה לצד זה.

ובבוקר היה לובש שני זוגות דרש"י ור"ת, ובמנחה של שמושא רבא לבד. והיה אומר דתפילין אלו דשמושא רבא הם כפי שני הסברות דרש"י ור"ת ועולים במקום ב' הסברות כי מוחין דאבא ואמא (שהם תפילין דרש"י ור"ת) שניהם מתחברים יחד ונעשין זוג תפילין אחד. וזהו טעם היותם אצבעיים - כנגד אבא ואמא.

ואמנם אופן הנחתם הוא זה, כי תחילה יכניס בזרועו תש"י דרש"י ואח"כ תש"י דר"ת. ושניהם יניחם במקום הנקרא 'קיבורת' של פרק העליון שבזרוע השמאל. ודרש"י יהיה למעלה סמוך כלפי צד הכתף ודר"ת סמוך לפרק אמצעי. וכן בתש"ר יניח בתחילה דרש"י ואח"כ יניח דר"ת למעלה מרש"י. וכן גם הקשר של תפילין דרש"י יניח בעורף יותר למטה מן הקשר תש"ר דר"ת. וטעם הקדמת הנחת תפילין דרש"י הוא לפי שבתחילה קודמין ליכנס מוחין דאמא ואח"כ נכנסין מוחין דאבא (שהם תפילין דר"ת כמשי"ת בע"ה). ולכן כשאתה כורך הרצועות סביב הזרוע תשים הרצועה דר"ת תחת הרצועה דרש"י באופן שלא תתגלה הרצועה דר"ת כי כן אורות אבא מכוסים באורות אימא...

ובזה נבין דרש"י ור"ת לא פליגי וב' הסברות הם דברי אלקים חיים שלא כדברי החושבים שסברא אחד היא האמת והאחרת בטילה - חלילה מלהאמין דבר זה...

8. מור וקציעה סימן לד

ראיתי לאחד מהקוצרים שכתב שקבלה בידו שמי שאין מניח ב' זוגות תפילין הוי קרקפתא דלא מנח תפילין. ישתקע הדבר ולא יאמר, חלילה להוציא לעז על גדולי ישראל הקדמונים בעלי דעה זו וכל ישראל כמעט שנמשכו אחריהם, ולהעלות על הדעת שלא יצא י"ח תפילין. אלא אלו ואלו דברי אלקים חיים. ומ"מ הלכה ודאי כדברי המרובין אף על פי שירא שמים יצא את כולם... ולא נהגו כן דורות הקדמונים והנח להם לישראל כמו שנהגו כי בני נביאים הם.

9. בן איש חי שנה ראשונה פרשת וירא סעיף כא

...והנה בתחלה היו חושבין מחלוקת זו כשאר מחלוקת שסברה אחת בטלה, אך בא רבינו האר"י ז"ל והגיד בקבלה מפי אליהו זכור לטוב ששני הסברות אמת, וצריך למעבד תרווייהו, ומימות מרע"ה ועד הגאונים היו מניחים ב' זוגות, וכן איתא בגמרא מקום יש בראש להניח בו ב' זוגות, ובז"ח איתא על קצת בני אדם דמניחין ב' זוגות מספק דלא ידעין ברזא דא דתרווייהו אצטריכו, על כן יר"ש יעשה ב' זוגות תפילין, א' כסברת רש"י וא' כסברת ר"ת, ויאחז שתייהם בידו ויכניסם בזרועו ויקשרם זה למעלה מזה, דצריך שיניח שניהם יחד, ולא כאותם שמניחין של רש"י לחוד ושל ר"ת לחוד. גם צריך שיניח תפילין של ר"ת למעלה משל רש"י, בין בראש בין ביד, כי מעלת בחינת תפילין של ר"ת גדולה מבחינת תפילין של רש"י, ולכן המנהג לעשות בית תפילין דר"ת קטן משל רש"י, והצד המחובר בזרוע הוא העליון, לכך יכניס תחלה של רש"י ויברך עליו אחר שיקשור אותו על הקבורת, ואח"כ יכניס של ר"ת. ונמצא בזה של ר"ת מונחין למעלה משל רש"י. וכל זה בבתים, אבל הרצועות יניח רצועה של תפילין דר"ת תחת רצועה של רש"י. לכך יעשה רוחב רצועה של ר"ת קצר משל רש"י כדי שתתכסה בה, וכן בשל ראש יניח של ר"ת למעלה משל רש"י, וגם הקשר דתפילין דר"ת יהיה בעורף גבוה מעט משל רש"י, ורק הרצועות היוורדים מן הקשר שבעורף ולמטה תעביר רצועת ר"ת תחת רצועת של רש"י שתתכסה בה. רמז לדבר, שמור ת"ם וראה יש"ר. ולכל דברים אלו יש טעם ע"פ הסוד ואין לשנות מזה.

10. שו"ת יביע אומר חלק א - אורח חיים סימן ג אות ו - אות ז

וע' בס' מעשה רב בקונט' שיח אליהו (אות סד), שהגר"ח מוואלז'ין שאל את הגר"א, למה אינו מניח תפילין דר"ת, והשיבו, שאם באנו להניח לצאת ידי ספק, יצטרך ס"ד זוגות תפילין, דכל כך ספקי שיטות יש. (ומהם: אם הפרשיות מושכות או זקופות, וספק בפתוחות וסתומות. וכו'). ע"ש... ובתוספת מעשה רב (אות יח) כ', שצוה הגר"א לישא תפילין כל היום ושל רש"י ז"ל דוקא, ושאל אותו הגר"ח בשלמא מר אינו מניח תפילין דר"ת כדי שלא לבטל אף רגע א' מתפילין, ושל רש"י עיקר, אבל אני שבלא"ה מבטל כמה שעות מתפילין מה בכך וכו', והשיבו א"כ תצטרך להניח /ס"ד/ כ"ד זוגות לצאת כל הדעות וכו', אל"ה הגר"ח הרי נמצא בזוהר על תפילין דר"ת שהן של עוה"ב, והשיבו דפשוט הזוהר אינו כן, ומי שמהדר אחר עוה"ב יניח. ומיום שמעו דא"ח (דברי אלוקים חיים) מפיו הק' פסק להניח. עכ"ד.

11. ביאור הגר"א אורח חיים סימן לד

ומנהג כו'. וכן האריך בתשובת הרמב"ן ס' רל"ד להוכיח כרש"י... וכו' שם וסוף דבר דעתנו כרש"י והרמב"ם ז"ל ועליהם אנו סומכין ועושין מעשה וכן היו נוהגין הר"י ז"ל והרמב"ן ז"ל ועושין מעשה בעצמן וכן עיקר.

12. שו"ת יביע אומר חלק א - אורח חיים סוף סימן ג (אות נו)

כלל העולה והמורם מכל האמור שהרוצה לצאת י"ח אליבא דכל הפוסקים, יניחן בזה אחר זה אחר התפילה, וכמנהג אחינו האשכנזים, ויקרא בהם קריאת שמע, וכמ"ש בש"ע. ואף על פי שהחת"ס היה חושש משום מעיד עדות שקר בעצמו, ומש"ה לא הי' קורא בהן ק"ש, וכמ"ש בשו"ת זכרון יהודה (חאו"ח ס' יט), וכ"כ בס' חוט המשולש (דף לז). וע' בשו"ת מהר"ם שיק (ס' כג). נראה משום דפשיטא ליה דהעיקר כשטת רש"י. אכן לדידן יש לפסוק כמ"ש מן שקורא בהן ק"ש...